IRESPONSABILITATEA: ASPECTE DE DREPT PENAL ŞI PSIHIATRIE

Roxana LEANCA, studentă
CZU: 343.225:159.97
roxana.leanca.rl@gmail.com

Realizarea scopului dreptului penal depinde de exactitatea interpretării şi aplicării normei juridico-penale privind iresponsabilitatea. Aprecierea adecvată a capacității unui subiect, prin aplicarea normei corespunzătoare, contribuie nemijlocit la atingerea obiectivelor propuse în materia dreptului penal.

Starea de responsabilitate a persoanei mai este numită și capacitate psihică. Aceasta presupune că persoana posedă însuşirile psihice care o fac capabilă să înţeleagă caracterul social periculos al faptelor sale şi să fie stăpână pe acestea, adică să fie capabilă să se abţină de la săvârşirea acţiunilor interzise sau să efectueze acţiunile cerute de lege.

Nu poate exista vinovăţie acolo unde lipsesc cei doi factori, intelectiv şi volitiv, necesari pentru existenţa vinovăţiei. Aceasta, totodată, marchează și prezența responsabilității.

Examinarea medico-legală psihiatrică are rolul de a furniza justiţiei elemente menite să stabilească responsabilitatea unei persoane implicate în săvârşirea unei infracţiuni, aflată sub incidenţa legii penale sau să ateste sănătatea mintală în cazuri cu implicaţii civile [1, p.6].

Expertiza medico-legală psihiatrică este o activitate care are drept scop depistarea tulburărilor psihopatologice şi a influenţelor pe care acestea le au asupra capacităţii individului de a putea aprecia conţinutul şi consecinţele faptelor sale, precum şi a posibilităţii individului de a-şi exprima liber voinţa faţă de un anumit act pe care l-a comis. De aici survine și sarcina fundamentală a expertizei medico-legale psihiatrice: a aprecia discernământul persoanei cu referire la starea psihică în momentul săvârşirii faptei. Necesitatea îmbinării criteriilor medical și psihologic, adică juridic, este de o mare importanță. Starea de responsabilitate este starea normală a omului matur [2, p.299]. Din această cauză, este denumită ca o normalitate psihofizică, pe când iresponsabilitatea, adică lipsa responsabilităţii, constituind o stare psihofizică anormală. De aici și caracterul de excepție.

Pentru ca iresponsabilitatea să înlăture caracterul penal al faptei, se cer a fi întrunite cumulativ următoarele condiţii:

1) să existe o stare de incapacitate psihică, fie sub aspect intelectiv, fie sub aspect volitiv, fie sub ambele aceste aspecte;

2) starea de incapacitate psihică a persoanei să existe în momentul săvârşirii infracţiunii;

3) starea de incapacitate psihică să se datoreze bolii psihice cronice, tulburării psihice temporare sau altei stări patologice;

4) fapta săvârşită în stare de incapacitate psihică trebuie să fie prejudiciabilă, prevăzută de legea penală.

Referitor la prima condiție, putem spune că dacă făptuitorul era în stare de iresponsabilitate în momentul comiterii faptei, această stare înlătură caracterul penal chiar dacă ulterior este restabilită capacitatea psihofizică. Este necesar să atragem atenție la cel de-al doilea alineat al art.23 CP RM, care conține o lacună referitoare la criteriul medical al iresponsabilității. Alineatul întâi conține trei semne ale criteriului medical, pe când în cel de-al doilea alineat se vorbește doar despre o boală psihică. Nu este indicat mai explicit la ce boală psihică concretă se referă legiuitorul. Ar putea fi una cronică sau o alienare psihică temporară. Cu atât mai mult, întâlnim o boală psihică și în alineatul întâi al art.95 CP R M. De asemenea, putem spune că acest articol conține norme despre iresponsabilitate. Ceea ce este important de evidențiat – că în ambele alineate ale art.23 ar trebui să se conțină aceleași semne ale criteriului medical.

În practica judiciară, se pot întâlni şi situaţii în care una şi aceeaşi persoană se poate afla în stare de lipsă a capacităţii psihice, datorată unei tulburări mintale sau unei alte cauze, totodată, în restul timpului să fie absolut normală, păstrând deplină capacitatea psihică [3, p.37]. De aici rezultă problema de o importanţă majoră ce ține de dificultatea aprecierii post-factum a discernământului persoanei în momentul comiterii infracţiunii în cauză, acesta fiind păstrat, abolit sau diminuat.

Altă concretizare ce ţine de art.23 şi art.95 CP al RM, se referă la sintagma „pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical”, ceea ce înseamnă ca instanţa de judecată poate proceda şi altfel. Răspunsul îl găsim în art.499 CPP al RM. Acest articol conține în

alin.(1) următoarea prevedere: „Dacă consideră dovedit faptul că persoana în cauză a săvârşit o infracţiune, prevăzută de legea penală, în stare de iresponsabilitate sau că această persoană, după ce a săvârşit infracţiunea, s-a îmbolnăvit de o boală psihică cronică, care o face să nu-şi dea seama de acţiunile sale sau să nu le poată dirija, instanţa de judecată adoptă, conform art.23 CP, fie o sentinţă de absolvire (liberare) a acestei persoane de pedeapsă sau, după caz, de răspundere penală, fie de eliberare de pedeapsă şi de aplicare faţă de ea a unor măsuri de constrângere cu caracter medical, indicând care anume din ele trebuie aplicată, sau o sentinţă de încetare a procesului şi de neaplicare a unor astfel de măsuri în cazurile când, prin caracterul faptei săvârşite şi starea sănătăţii sale, persoana nu prezintă pericol pentru societate şi nu are nevoie de tratament forţat”.

La problemele iresponsabiliății este alipită şi răspunderea persoanelor care au săvîrşirt infracţiunea în stare de ebrietate. Starea de beţie alcoolică, dacă nu este patologică, nu este recunoscută ca stare de boală. De aici reiese că starea fiziologică de ebrietate, după regula generală, nu este considerată boală psihică. Astfel ea nu poate fi luată ca temei pentru a recunoaşte subiectul iresponsabil. Vorbind despre răspunderea persoanelor care au săvârşit crime în stare de ebrietate, legea prevede că omul, care a folosit alcoolul, din timp ştia la ce consecinţe poate aduce beţia. Cel puțin, asta se prezumă atâta timp cât a consumat benevol sau trebuia să știe de existența lui. În stare chiar de ebrietate, omul păstrează contactul cu lumea exterioară, posibilitatea de a conduce cu acţiunile sale și de a reacţiona la factorii din împrejurime. Problema recunoaşterii persoanei care a săvârşit crima în stare de ebrietate ca fiind iresponsabilă este discutată. Doar din considerentul că se orienta greşit în lumea înconjurătoare și nu ţinea minte de acţiunile sale, ar fi eronant să o consideram rapid ca iresponsabilă. De aceea în lege se subliniază faptul că persoana, care a săvârşit crima în stare de ebrietate, nu este eliberată de răspunderea penală. Mai mult decât atât, starea de ebrietate a subiectului în momentul săvârşirii infracţiunii poate spori pericolul şi, în unele cazuri, poate fi considerată ca circumstanţă agravantă a răspunderii vinovatului. Ebrietatea alcoolică practic nu se deosebeşte de ebrietatea

narcotică în urma folosirii drogurilor. Săvârşirea infracţiunii în stare de ebrietate narcotică, la fel ca şi în stare de ebrietate alcoolică, nu îl eliberează pe vinovat de răspunderea penală.

Dacă justiţia stabileşte responsabilitatea, expertiza medico-legală psihiatrică, în urma coroborării unui complex de date privind învinuitul, are obligaţia de a stabili parametrii discernământului. Astfel, în raport cu posibilele situații ce pot apărea, precum și particularitățile efectuării expertizei medico-legale psihiatrice, putem prezenta concluzii cu privire la caracterul de iresponsabilitate a unei persoane. Dacă se vor respecta toate condițiile menționate anterior, se va asigura obţinerea de către organele de urmărire penală şi instanţele de judecată a unor expertize rnedico-legale psihiatrice perfecte. Astfel, iresponsabilitatea prin ambele sale concepte va fi interpretată și aplicată corect, dat fiind faptul existențial al cunoștințelor. Acestea vor fi temeinice, având o fundamentare ştiinţifică completă. Drept urmare, rezultatul final va consta în soluționarea operativă a cazurilor cu caracter penal.

Referințe:

1. NEGRUȚĂ, V. *Note de curs la disciplina Psihiatrie judiciară*. Chișinău, 2014.
2. BULAI, C. *Manual de drept penal. Partea generală*. Bucureşti: ALL, 1997.
3. BOTNARU, S. Iresponsabilitatea – cauză care înlătură vinovăția făptuitorului: Definitivarea conceptului. În: *Revista Națională de Drept,* 2014, nr.2.

Recomandat
Vladislav MANEA, dr., conf. univ.